KBAM 6. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu, ‘Gayrimenkul Odaklı Büyümeden Üretime Dayalı Büyümeye Doğru’, Bildiri Kitabı, 2015 İzmir

Yayına Hazırlayan: N. Tunga Köroğlu
Kapak Tasarımı: Ender Peker

Bu bildiri kitabı, TÜBİTAK 2223-B Yurtiçi Bilimsel Etkinlik Düzenleme Desteği ile basılmıştır.

Kitapta yer alan yazıların ve görsellerin telifi aksi belirtilmedikçe yazara aittir. Kitapta yer alan yazıların içeriğinden yazarlar sorumludur. Kaynak göstermek suretiyle kısmen alıntı yapılabilir.

Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı © KBAM Ekim 2015,
www.kbam.metu.edu.tr
kbam@metu.edu.tr

“Allem Edip Kallem Edip Yapıyorlar”: Kent Araştırmalarında Güç Pratiklerini Bulgulamak

Gökhan Hüseyin Erkan[1]

Öz: *Kent planlama alanındaki güç ilişkileri siyasa metinlerinde ve deneyim anlatılarında geniş yer tutmasına karşın bilimsel araştırmalara yeterince konu olmamaktadır. Bu eksiklik temel olarak güç olgusunun ampirik olarak çalışılmasına olanak tanıyan yöntembilimsel araçların azlığından kaynaklanmaktadır. Araştırmada, güç ilişkileri İzmir’in kent merkezinde yer alan müstakil bir parsel üzerinde yaklaşık otuz yıldır süren “İzmir - Basmane Dünya Ticaret Merkezi” gayrimenkul geliştirme projesi üzerinden incelenmiştir. Araştırma sürecinde belirli çıkar gruplarının kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için geliştirdikleri pratiklere odaklanılmıştır. Diğer deyişle, araştırma “allem edip kallem edip yapmak” deyimindeki “allem ve kallemi” bulgulamayı hedeflemiştir. Araştırma sonucunda koruyucu stratejiler, koalisyon stratejileri, manipülatif stratejiler ve planlama taktikleri olmak üzere dört ana güç pratiği tanımlanmıştır. Araştırma tasarımı genel hatlarıyla phronetik planlama araştırması adımlarını izlemekle birlikte saha çalışması “art-zamanlı/eşzamanlı - uç örnek olay yöntemi” ile yürütülmüştür.*

Anahtar kelimeler: *phronesis, phronetik araştırma, güç ilişkileri*

Abstract: *Despite covering considerable volume in policy texts and experiential narratives, power relations in city planning lack scientific research. This problem results from insufficient methodological tools to empirically analyze the power phenomenon. In this research, power relations are investigated by observing an almost 30 years old real estate development project – namely Basmane Aegean World Trade Center - in the city center of İzmir. Research seeks to identify all sorts of wiles that are employed by certain groups in order to realize their interests. Results of the research reveal that four main modes of power exertion exists which are protective strategies, coalition strategies, manipulative strategies, and planning tactics. While study follows basics of phronetic planning research, its design is defined as diachronouos – synchronouos extreme/deviant case study”.*

Keywords: *phronesis, phronetic research, power relations*

---

[1] *Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon: gokhanerkan@ktu.edu.tr*

Büyük ölçekli kentsel projeler ekonomi alanında önemli yer tutmaktadır. Devlet tarafından sağlanan bir dizi sübvansiyon ve düzenleyici destek mekanizması sayesinde özel sektör eliyle Türkiye'nin hemen her yerinde büyük ölçekli inşaat faaliyetleri sürmektedir. Bununla birlikte, birçok büyük ölçekli kentsel projenin yarım kaldığı, süresinde tamamlanmadığı, sürekli revizyona uğradığı haberleri basında geniş yer tutmaktadır. Fakat, şu veya bu şekilde bu projelerin süresini aşsa da gerçekleştiği gözlenmektedir. Bu projelerin girişimci kesiminin siyasi iktidar ve ekonomi çevreleriyle ilişkilerinin projelerin gerçekleşmesinde etkili olduğu söylenebilir. Ancak, projelerin gerçekleşmesinde ne tür güç pratikleri olduğuna yönelik bilimsel araştırma sayısı oldukça azdır. Halk dilinde "allem edip kallem edip yapıyorlar" retoriği ile açıklamasını bulan bu güç ilişkilerinin bilimsel alanda karşılığı yeterince bulgulanmamış ve kavramsallaştırılmamıştır. Bu bildiride, İzmir kentinde yaklaşık 30 yıldır sürmekte olan bir gayrimenkul geliştirme projesinin güç ilişkileri çerçevesinde çözümlemesi yapılmakta ve retorikteki allem ve kallemin neler olduğu araştırılmaktadır. Ancak, araştırmanın kapsamı sadece ekonomik güç odaklarının eylemlerine yönelmemektedir. Her aktör diğer aktörlerin eylemlerine ve değişen koşullara göre konum alarak, strateji değiştirerek veya geliştirerek çıkarını gerçekleştirmek için dinamik bir eylemler dizisi kullanmaktadır. Çıkar temsili ve çıkarı gerçekleştirme araçları oldukça değişken ve karmaşık bir aktör – eylem – mekan ağı oluşturmaktadır.

1. Güç ilişkileri analizinde kuramsal sorunlar

Siyaset bilimi ve sosyolojide bulunmasına karşın, planlama araştırmaları halen güç ilişkilerini merkeze alan makaleler yönünden eksiktir (Flyvbjerg, 2002a). Bu durum büyük oranda planlama süreçlerindeki güç pratiklerinin görgül çalışmasında uygun metodolojik ve işlemsel araçların yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Literatürde hipotetik tartışmalar, bireysel meslek pratiği tecrübeleri veya Sayer'ın (2003) ifadesiyle ad hoc anlatılar olmasına karşın, ampirik araştırmalar yetersizdir. Güç ilişkilerini çalışmada karşılaşılan bir diğer sorun güç kavramının çok kapsamlı yapısı (Few, 2002: 30) ile kavramı tanımlama girişimi olan birçok farklı yaklaşımın varlığıdır (Şengül, 2012).

Güç ilişkilerini belirgin bir şekilde odağına alan çalışmalar son yıllarda birikmektedir. Bu çerçevede oldukça kapsamlı girişimlerden biri Bent Flyvbjerg'in Aalborg kentinde yaptığı çalışmadır. Birçoklarına göre bu çalışma planlama yöntem ve teorisinde devrim niteliğindedir (Yiftachel, 2001). Aalborg şehir merkezinde gündeme getirilen bir planlama projesini gözlemlediği çalışmasında Flyvbjerg, rasyonalite ve demokrasi kavramlarını planlama pratiği üzerinden incelemiştir. Özet olarak, ilk aşamasında 41 adet alt-projeden oluşan yeni bir otobüs terminali, yeni bir sosyal merkez ve otobüs-tahsisli yol projesi yıllar içinde geçirdiği dönüşümlerin ardından 11. revizyonda büyük oranda kırpılarak 41 alt-projenin 6'sı tamamen uygulanabilmiş, 8'i kısmen, 27'si ise hiç uygulanmamıştır (Flyvberg, 1998:221). Bu başarısızlık klasik bir uygulama hatası olarak görülmemelidir (Flyvbjerg, 1998:11). Çalışma, planlama sürecini manipüle eden, uyarlayan, bozuntuya uğratan bir dizi strateji ve taktiğin uygulandığını açığa çıkarmıştır. Örneğin, güç ilişkilerinin oluşumunda yüzyıllık geçmişi sayesinde Ticaret ve Sanayi Odası'nın bir nevi gizli danışmanlık kurulu pozisyonu alarak planlama kararlarını etkilediği; bir başka etkili aktörün yapısal, örgütsel ve bireysel güç kaynaklarını kullanarak karar alma

süreçlerinde hakim hale geldiği bulunmuştur. Önceden alınmış kararları rasyonelleştirme amacıyla içi boş temrinler geliştirilmesi, karar alma süreçlerini izleyerek strateji geliştirmek için zaman kazanma manevraları, açık ve karşılıklı düşmanlıklardan kaçınma, karşı iddiaları incelemeyi reddetme, kritik konulara ilgisizlik, kendi çıkarına uygun olacak biçimde bir konunun olumlu yanlarını abartma ve olumsuz yanlarını gözardı etme, yalancılık, kandırma, karşı-planlar önerme, çıkar grubu üyeleri ile kamusal alanı domine etme, yorumları domine etme, yönlendirilmiş – yönlendirici anketler üretme, bulguları manipüle etme, doğrudan saldırı karşısında karşı tarafa yanaşma, dış gruplara sırt dayama, basın ve medya desteği kazanma girişimleri, ayrımcı ve dışlayıcı davranışlar, yatırımın engellenmesi gibi söylemsel manevralar bir çok strateji ve taktik arasında defalarca kullanılan örneklerdir. Sonuç olarak, resmi olarak kabul edilmiş olan bir planın zamanla rasyonel iç tutarlılığı belirli bir grubun çıkarına bozuntuya uğramıştır.

Flyvbjerg, daha sonra "Making Social Science Matter" (2001) adlı kitabında sözü edilen çalışmasını yönlendiren metodolojik çerçeveyi tanımlamıştır. Phronetik araştırma adını verdiği yaklaşım bir yöntem olmaktan çok analitik - pragmatik bir çerçeve sunmaktadır. Kavramın kökeni Aristoteles'in Nikomakos'a Etik kitabında açıkladığı üç bilgi erdeminden (episteme, techne, phronesis) gelmektedir. Flyvbjerg, kavramı yeniden yorumlayarak Foucaultcu – Nietzscheci bir güç kavramlaştırması ile entegre etmiştir.

2. Phronetik araştırmanın temel kavramları

Phronetik araştırmanın dört tipik araştırma sorusu vardır. Bu sorulardan ilk üçü Aristocu phronesis sorularından, dördüncüsü Flyvbjerg'in değer ile iktidar ilişkilerini eklemlediği güç odaklı sorusundan oluşmaktadır:

1- Nereye gidiyoruz?

2- Bu arzulanan bir şey midir?

3- Ne yapmalı?

4- Hangi güç mekanizmalarıyla kim kazanıyor / kim kaybediyor?

Phronetik araştırma niteliksel – niceliksel araştırma yöntemleri ayrımına karşıdır ve yöntemsel çoğulluğu savunur. Bunun nedeni iyi bir sosyal bilim araştırmasının yöntem odaklı değil sorun odaklı olması gerektiği düşüncesinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda bir araştırmanın temel endişesini tekil yönteminin gücü değil, muhtemel yöntemlerin soruya yanıt verme kabiliyeti oluşturmalıdır. Flyvbjerg'e göre (2004b: 409) bilim insanları araştırma yaparken nadiren kendi rollerini tanımlamaktadır. Bütün eylem "bilim" veya "araştırma" olarak tanımlanırken aslında farklı bir etkinlikte bulunuyor olabilmektedir. Genellikle bu etkinlik epistemoloji çalışması olarak tanımlanmakta ise de aslında techne veya phronesise denk gelebilir. Aristocu üçlü entelektüel erdem tam da bu anlamda doğal, teknolojik ve sosyal bilimler arasındaki farklılaşmaya işaret etmektedir. Flyvbjerg (2001: 57) bu üç bilgi erdeminin özelliklerini şu şekilde tarif eder:

Episteme doğa bilimlerindeki bilimsel bilgi alanıdır. Episteme evrensel, değişmez, bağlam bağımsız, nedenini-bilme etkinliğidir. Analitik rasyonaliteyi temel alır. Günümüzde epistemoloji veya epistemik kavramları ile denk tutulmaktadır.

Techne zanaat veya sanata denk gelmektedir. Somut, pragmatik, değişken, bağlam bağımlı, nasıl-yapıldığını-bilme etkinliğidir. Pragmatik araçsal rasyonaliteyi temel alır. Foucault bunu bilinçli bir amaca bağlanmış pratik rasyonalite olarak tanımlar. Günümüzde teknoloji ve teknik kavramları ile denk tutulmaktadır.

Phronesis etik kavramı ile ilişkilidir. Pragmatik, değişken, bağlam bağımlı, durumsal etike dayalı, pratik bilgidir. Phronesis pratik değer-yüklü rasyonalite ve muhakeme yeteneğine dayanır. Günümüzde pratik hikmet, pratik bilgelik, pratik sağduyu kavramları ile denk tutulmaktadır.

Phronesis sadece evrensel olanla ilgilenmeyip, genel olan ile somut olan arasında bir iletişim kurmaktadır. Bağlam bağımlı sorunlarla baş edebilmek amacıyla phronetik araştırmacı için en önemli donanımların başında deneyim gelmektedir. Deneyim düzeyinin kuramsal çerçevesi Dreyfus'un beş aşamalı öğrenme düzeyi yaklaşımından alınmıştır. Buna göre 1) acemilik, 2) gelişkin başlangıç 3) yetkin uygulayıcılık, 4) usta uygulayıcılık, 5) uzmanlık düzeyleri tanımlanmaktadır (Flyvbjerg, 2001:9). En üst bilgi düzeyini uzmanlar oluşturmaktadır. Uzmanlar, sezgisel, bütünsel, eşzamanlı davranabilen, durumsal koşulları sorun, amaç, plan, karar ve eylem biçiminde aşamalara bölmeden, bir defada kavrayabilen kişilerdir. Uzmanlık eylemi, akıcı, çaba gerektirmeyen, analitik müzakerelerle bölünmeyen türdedir (Flyvbjerg, 2001:20–21). Bu müdahale biçimi, uzmanların bilinçli düşünmediği veya her zaman doğruyu yaptığı anlamına gelmez. Uzmanlar, eyleme geçmeden önce durumu tartarlar fakat bu tartma analitik hesaplamalara dayalı değil, sezgisel niteliktedir (Flyvbjerg, 2001:71).

Burada Frank'ın (2012) tanımladığı, yaşamın süreç halindeki bir proje olarak görüldüğü "gündelik phronesis" kavramı açıklayıcı olabilir. Bu anlamda phronesis bireyin bir düzeye kadar sahip olduğu ve bir çeşit eylem içeren deneyimsel bilgi deposu veya kaynağı olarak görülmektedir. Örnek verirsek, aşçılıkta uzman bir kişi makarna yaparken, suyun ısısını termometre ile ölçmez, orta alev düzeyini bilir ve paket üzerinde yazan '10 dakikada pişer' uyarısını gözardı edebilir. O, tencereyi gözlemlediği anda makarnanın durumunu ve ne zaman olacağını sezebilir. Bunu yapabilmek için önceden deneyimlediği durumların kazandırdığı bilgi altyapısına sahiptir. Öte yandan, ilk kez makarna yapacak kişi (acemi) sezgilerine değil, talimat, uyarı, öneri, ölçme gibi rasyonel müdahalelere ihtiyaç duymaktadır. Uzmanlar ise arasyonel biçimde eylerler; bu irrasyonellik ile karıştırılmamalıdır (Flyvbjerg, 2001:19–21): uzmanın sezgisel davranışı, bir çeşit tahmin oyunu, irrasyonellik veya doğaüstü ilham değil, kişinin bedensel, duygusal ve entelektüel olarak deneyimler ile yeni durumların benzerliğini fark edebilme becerisinden kaynaklanmaktadır.

Phronetik araştırmanın nesnel olma iddiası yoktur. Onun amacı, süregiden toplumsal bir sorunun çözümü için girdi oluşturmak ve daha iyi yorumların ortaya çıkmasını sağlamaktır. Tıpkı araştırma nesnesi gibi sosyal bilim araştırmacısı da insan bireydir. Sosyal bilimlerde araştırma nesnesi ile araştıran özne arasında dialojik bir ilişki bulunmaktadır (Schram 2004; Flyvbjerg, 2001:61). Jon Elster (1983) üç açıklama türü arasında ayrım yapmaktadır: nedensel, işlevsel ve niyete dayalı. Ek olarak, bilimsel araştırmayı, fizik, biyoloji ve sosyal bilimler olarak üçe ayırır. O'na göre (1983:69), niyete dayalı açıklama sosyal bilimleri doğa bilimlerinden ayıran temel özelliktir. Bu, niyete dayalılık ve rasyonelliği karşı karşıya getirmez. Elster'e göre (1983:72) niyete dayalılık olmadan rasyonalite ve rasyonalite olmadan niyete

dayalılık var olamaz. Benzer biçimde "*Phronetik araştırmanın sonucu pragmatik olarak çalışılan pratiklerin yorumlanmasıdır. Yorumlama araştırmacının faillerin gündelik anlayışlarını kabul etmesini veya pratiklerin daha derin, daha öz anlamını keşfetmesini gerektirmez. Phronetik araştırma bu açıdan yorumlayıcıdır fakat ne gündelik ne de derin hermenötiktir.*" (Flyvbjerg, 2001:140).

Flyvbjerg formel rasyonalite kategorilerinin (analitik, araçsal veya iletişimsel) karşısında Makyavelist hakiki-rasyonalite adını verdiği türü yerleştirir. 'Planlamanın karanlık yüzü' (1996) olarak adlandırdığı süreçler bu hakiki-rasyonalite veya gerçek-yaşam rasyonalitesinde bulunmaktadır. Bu yaklaşım ile Habermasçı anlamda "ne yapmalı" sorusundan "gerçekte ne oluyor" sorusuna yönelmektedir. Bu yönlenme gerçek yaşamda süren iktidar ilişkilerinin analiz edilmesini gerekli kılar. Bu noktada Flyvbjerg, phronesis kavramı ile Nietzscheci/Foucaultcu iktidar anlayışını eklemler. Nietzscheci anlamda güç, "strateji ve taktikler" olarak tanımlanmakta ve kimin neden güce sahip olduğu sorusuna "gücün nasıl işlediği" sorusunu ekler.

3. Planlama pratiklerini kavramada teorik sorunlar

Habermas tarafından kurgulanan iletişimsel eylem kuramının tanımladığı ideal iletişim koşulları planlama alanına Patsy Healey, John Forester, Judith Innes gibi kuramcıların 1990lı yıllardaki çalışmaları ile katılımcı ve işbirlikçi planlama yaklaşımları yoluyla girmiştir. Kurama yönelik eleştiriler olmuşsa da literatürde halen katılımcı planlamaya ilişkin naif bir teslimiyet olduğu söylenebilir. Katılımcı planlama ve türevlerine yönelik eleştiriler, bu araştırmada önerilen üçlü çerçeve ile özetlenmiştir: muhafazakar eleştiri, zorbalık eleştirisi, güç odaklı çalışmaların radikal eleştirisi.

Muhafazakar eleştiri genellikle katılımcı planlama kuramcılarının, kuramın uygulama reçetelerini teknik olarak iyileştirme amacı gözettiği kısmi ve içeriden eleştiridir. Zorbalık eleştirisi, katılımcı kırsal değerleme uygulamalarının sonuçlarını keskin biçimde eleştirmekte, katılım paradigmasının özgürleştirici yanının kalmadığını ifade etmekte, varolan katılım süreçlerinin 1) karar vermede zorbalık, 2) grup zorbalığı, 3) yöntem ve teknik zorbalığı (bkz: Cooke ve Kothari, 2001:4) olarak adlandırılan biçime dönüştüğünü söylemektedir. Karar verme zorbalığı, neyin bilgi olarak sayıldığı ve kimlerin katılım süreçlerine katılacağına güçlü kesimlerin karar vermesi durumudur. Grup zorbalığı, karşıt bilgilerin ve düşüncelerin baskın gruplar tarafından çeşitli taktiklerle sistematik olarak zafiyete uğratılması durumudur. Yöntem ve teknik zorbalığı alternatif seçeneklerin stratejik araçlarla dışlandığı durumdur. Zorba katılım sonucunda, önceden belirlenmiş değerler, amaçlar ve hedefler yerel gruplara empoze edilmekte ve rıza oluşturulmaktadır (Cooke, ve Kothari, 2001). Zorba katılım eleştirmenleri arasında yer alan Gaventa (2004) da çalışması sonucunda açık ve şeffaf iletişim ortamları yerine, katılımcı etkinliklerin çokluk üç farklı mekanda gerçekleştiğini ortaya koymuştur: Kapalı mekanlar, davetli mekanlar, talep edilen/yaratılan mekanlar. Bizim çalışmamızda bu iki çerçeve bir araya getirilerek bir çeşit iletişimsel mekan - eylem eşleştirmesi önerilmektedir.

Güç odaklı ampirik çalışmalar kısıtlı sayıda olup (Few, 2002; Flyvbjerg, 2002a) yazında daha çok teorik düzeyde katılımcı planlama yaklaşımının güç olgusuna dikkat etmediği, ettiyse dahi uygun biçimde yapmadığı eleştirilmektedir. Öte

yandan, "metodolojik – ampirik eleştiri" havuzu, mevcut ampirik araştırmaların güç olgusunu önemsizleştirdiği iddiasındadır. Özellikle Habermas'ın ideal koşullarının gerçek yaşamda karşılık bulmadığı (Flyvbjerg, 2002b) ve soyutluk düzeyinden dolayı önermelerinin pratiğe dönüştürülemediği (Albrechts, 2003) vurgusu yapılmaktadır. Kavramsal düzeyde Habermas'ın güç olgusunu gözardı etmediği, fakat nasıl oluyorsa iletişim süreçlerinde elimine edilebilir olduğuna inanıldığı (Flyvbjerg, 2002a) eleştirilmektedir. Gücün işleyişi üzerinden, konsensüs perspektifinin 'iletişim içindeki aktörlerin eşit kaynaklara sahip olduğu' varsayımını (Shdaimah ve Stahl, 2012:125) hedef almaktadır. Bu noktada katılımcı perspektifin savunucularından Healey (2004:6) dahi plancıların katılımcı perspektifin rüya dünyasından çıkıp mevcut pratiklerin kurumsal dokusunda kapsayıcı katılım için arayışlara girmeleri gerektiğini öğütlemektedir. Güç odaklı teorik eleştiri özetle katılımcı planlamanın manipülasyon, kontrol, karmaşa, dışlama ve benzeri bozuntulara karşı kırılgan olduğunu (Harris, 2002: 31) ifade etmektedir.

Güç odaklı eleştirinin yöntemsel ve ampirik kanadı yaygın olarak kullanılan aktör ağları biçimindeki analiz tekniklerini güç kavramının çok boyutlu doğasını ve sosyal olguların karmaşık yapısını indirgeyici oldukları için eleştirmektedir. Bu tür teknikler (kapsamlı bir liste için bkz: Hermans ve Thissen, 2009), toplumu bir kapalı sistem olarak değerlendirmektedir. Sayer'a (2003:184) göre toplumun matematiksel modellemesinin kendisi araçsalcı sosyal bilim çabalarının yansımasıdır. Matematiksel modellerin yanı sıra son yıllarda yaygınlaşan araştırma tekniklerinden söylem analizi de özellikle mekan ve toplum bilimleri alanında sorunlar yumağı olarak görülmektedir (söylem analizinin mekân bilimlerdeki kısıtları üzerine bkz: Jacobs, 2006; Hermans, 2005).

Güç odaklı ampirik çalışmalar sosyal süreçler içinde güç ilişkilerinin çok çeşitli tezahürleri olduğunu, konvansiyonel iletişim süreçlerinden farklı pratikler olduğunu bulgulamıştır. Örneğin, bazı aktörler bilinçli olarak katılım mekanizmalarına girmemekte veya farklı pozisyonlar almaktadır (Assche, 2007:111); bazı aktörler politik riskleri en aza indirmek için süreci dışarıdan takip etmektedir (Albrechts,2003); bazı vakalarda yazılı bildirimler veya toplantı katılımları yerine sivil itaatsizlik, lobi faaliyetleri, yürüyüşler geniş yer tutmakta ve daha etkili olmaktadır (Hillier,2001:110); bazı aktörler tamamen süreçten soğuyabilmekte ve resmi oturumlara katılmayı reddetmektedir (Voogd ve Woltjer, 1999: 845). Sonuç olarak, aktörler kendi çıkarlarını gerçekleştirmek için bir çok farklı mekanizmayı hayata geçirmeye çalışmakta, konvansiyonel karar alma süreçleri yerine enformel, stratejik ve taktiksel müdahalelere girişmekte, süreç boyunca diğer aktörlerin davranışlarına ve sürecin ara-sonuçlarına göre strateji değiştirebilmektedir. Bu değişken yapı hakim planlama yaklaşımının reçetelerinde yer almayan türde bir yelpazeye işaret etmektedir.

4. Araştırma yöntemi

Phronetik araştırmanın kurgusu soruna dayalı olduğundan araştırma yöntemi sorunun çözümlenmesinde en uygun tekniği gerekli kılar. Phronetik araştırma kategorisine girdiği kabul gören araştırmalar yaygın biçimde örnek-olay yöntemi kullanmaktadır. Örnek olay yöntemi sosyal bilim alanında çokça eleştirilmekte ise de birçok yöntembilimci bu eleştirilerin örnek-olaya yönelik önyargı ve genel geçer yanlış kanıdan kaynaklandığı görüşündedir (kapsamlı eleştiriler ve yanıtları için bkz:

Gerring, 2006:7; Yin, 2003:10; Sayer, 2003: 248 – 249; Flyvbjerg, 2001: 66-67; Flyvbjerg, 2004a:421).

Yin (2003:5), örnek-olay yönteminin neden ve nasıl sorularını yanıtlayan, davranışsal olayların kontrolüne olanak veren ve güncel olaylara odaklanan bir araştırma yöntemi olduğunu belirtmektedir. Örnek – olay mekânsal sınırları olan bir olgunun belirli bir zamanda veya zaman aralığında bir veya birden çok defa gözlenmesi olarak tanımlanabilir. Örnek – olay genellikle neden sonuç ilişkisini tahminlemek için kullanılan derişik araştırmalara uygulanır. Bu araştırmada Gerring'in (2006:28) geliştirdiği kovaryasyonel araştırma tasarımları tipolojisine göre mekânsal ve zamansal değişime sahip tekil örnek olay kategorisi kullanılmıştır. Çalışmada zamansal değişim araştırma öncesini de kapsadığı için 2010 öncesindeki yaklaşık 20 yıllık dönem art-zamanlı, 2010 – 2013 dönemi ise eş zamanlı çalışılmıştır.

Araştırma, Flyvbjerg'in (2001) geliştirdiği "örnek ve örnek – olay seçme stratejileri" kapsamında "önbilgi ile yönelinmiş seçim"ler arasında "uç-aşırı-sapkın örnek–olay" tanımına girmektedir. Bu tür örnek olaylar "yakından incelendiğinde özellikle problematik veya özellikle iyi temsil becerisine/içeriğe sahip olan olağandışı örnekleri" işaret etmektedir.

Örnek–olay çalışmalarında konvansiyonel veri kaynakları arasında resmi ve gayrı-resmi belgeler, yazışmalar, gazete kupürleri, haber bültenleri, doğrudan veya katılımcı gözlem, filmler, fotoğraflar, yaşam hikayeleri, günlük, takvim, saha araştırmaları, çoğu durumda açık uçlu ve yarı-biçimlendirilmiş görüşmeler, sözel raporlamalar, haritalar vb." sayılmaktadır (Yin, 2003:85). Bu çalışmadaki veri tabanı niteliksel araştırma yöntemlerinde sayılan tipik kaynaklardır. Çalışma nesnesinin uzun tarihi boyunca her yerel-politik dönemde üst düzey bürokrat konumunda bulunmuş ve temsil gücü olan sekiz kişi ile yarı biçimlendirilmiş, iki aşamalı (geçmişe dönük ve güncel) görüşme yapılmıştır. Arşiv kayıtları arasında resmi mahkeme kararları, taslak ve onaylı planlar ile ekleri, meclis toplantı notları, basın taraması, TBMM kayıtları, çeşitli örgütlerin dergileri, kurumsal ve profesyonel çalışma raporları vb. yer almaktadır. Önemli aktörler olan Şirket, Holding, Banka ve TMSF'ye ilişkin bilgiler resmi basın açıklamalarından, borsada halka açık şirketlerin yayınladığı zorunlu faaliyet raporlarından, Kamu Aydınlatma Platformu'ndan (KAP), ekspertiz raporlarından ve borsa haber forumlarından taranmıştır.

Araştırma anlatı tekniği ile sunulmuştur. Anlatılarda öncelikle bütün pratikler, sıradan olaylar biçiminde, zaman, mekan ve kişiler olarak kaydedilmiştir. Anlatı tekniğinde insanların kendi deneyimlerini hikaye biçiminde sunması beklenir, fakat burada art-zamanlı geçmişin uzun süresi nedeniyle araştırmacıdan bağımsız sunulmuştur. Anlatıda beraberinde analitik öğeler (başlangıç, süre, ağırlık noktası, hacim, boyut, aktörlerin sayısı, eyleme türleri gibi) taşıyan makro – mikro olaylar ile pratikler aktarılır (Landman, 2012:28-29). Olaylar zinciri içinde Flyvbjerg'in (2012: 97) "gerilim noktaları" olarak adlandırdığı ve "a'ya karşı b" olarak formüle edilen karşıtlıklar "kuşku uyandıran, tartışma konusu, potansiyel çelişki içeren" bir çeşit iktidar ilişkisine işaret eden, incelemenin derinleştiği anlardır.

5. Örnek Olay

Araştırmanın kapsadığı dönem, başlangıç günü 29.04.1984, bitiş günü 11.09.2013 arasındaki yaklaşık 30 yıldır. Araştırma nesnesi çalışma boyunca "Arsa" olarak

adlandırılan İzmir'in merkezi iş alanı içinde yer alan 20,866 m^2 yüzölçümlü tek ada tek parselden oluşan arazi parçasıdır.

1984 yılından bu yana Arsa'ya ilişkin iki mimari proje yarışması, yedi imar planı, iki kat karşılığı inşaat sözleşmesi, iki temel atma töreni, TMSF tarafından çıkarılan ve iptal edilen iki satış ihalesi, dokuz farklı aktör veya aktör grubu tarafından çeşitli aşamalarda açılmış dava ve temyizler, Danıştay tarafından iki sefer yerel mahkeme kararının bozulması, dört büyükşehir, altı ilçe belediye başkanı var olmuştur.

5.1. Olayların özeti

1980'e kadar belediye ve şehirlerarası otobüs terminali olan Arsa, 1983 yılında askeri yönetim tarafından yarışmaya açılmış, 1984 yılında kazanan mimari proje yatırımcı grup tarafından değiştirilmiş, sembolik bir temel atma töreni yapılmış fakat yargı kararı ile iptal olmuştur. 1990 yılında Kültürpark alanı ile bütün olacak şekilde ikinci bir yarışma açılmış, protestolar, değişiklikler, ertelemeler sonucunda yarışma sonuçlanmıştır. Yerel seçimlerden sonra bu yarışmayı kazanan proje yatırımcı tarafından Ege Dünya Ticaret Merkezi adı altında bir başka mimari proje ile değiştirilmiş, imar planları hazırlanmış, bir protokol ile kat karşılığı inşaat sözleşmesi kurularak %11 belediye – %89 yatırımcı şirket hisseli paylaşım oluşmuş, yerel seçimlerden birkaç gün önce tapu şirkete devredilmiş, temel atma töreni yapılmış, planlar ve ruhsat yargı kararı ile iptal edilmiş, inşaat durmuştur. Sonrasında başka bir imar planı hazırlanmış, yargı kararıyla iptal edilmiştir. Yatırımcı şirketin ortaklık kurduğu bankanın 2001 ekonomik krizinde TMSF'ye devredilmesi nedeniyle Arsa da dolaylı olarak TMSF'ye geçmiştir. İmar planının iptalinin ardından yoğunluk düşürülerek bir başka imar planı hazırlanmış, yaklaşık üç yıl süren, temyiz ve karar bozmaların olduğu davalar sonucunda planlar iptal edilmiştir. TMSF borç tasfiyesi için Arsa'yı satışa çıkarmış, başvuruların son günü iptal etmiştir. Protokolde değişiklik yapılarak kat karşılığı hisse paylaşımı %30 - %70 olacak şekilde değiştirilmiş, imar planı düzenlenmiş, bu plan da yargı kararı ile iptal edilmiştir. TMSF ikinci defa Arsa'yı satışa çıkarma kararı almış, başvuran olmamıştır. Bir plan daha onaylandıktan sonra itirazların reddedildiği ve yine dava açılacağının anlaşıldığı gün araştırma kapsamının sonudur.

5.2. Eylem türleri ve ilişkili mekanı

Her eylem, bir aktörün amacını gerçekleştirmek için attığı bir adım olarak görülebilir. Aynı zamanda her eylem bir iletişimsel pratiktir. Yüzyüze görüşme, dava açma, yazılı bildirim yapma, protesto, proje tanıtımı, raporlama, lobi faaliyetleri, müttefik arama gibi eylemlerin tümü bir başka aktör/grubu ile iletişim sağlamaktadır. Arsa hikayesinde her aktörün diğer aktör/ler ile dolaylı–dolaysız iletişime geçtiği eylemler listelenmiş ve dört kategoride gruplanabildiği görülmüştür.

1- İşbirlikçi iletişimsel eylem, "bir düşüncemiz, taslak projemiz var. Görüş, öneriniz var mı?" sorusuyla başlar.

2- Zorba iletişimsel eylem, "bir karar aldık / onama yaptık. Bize katılır mısınız?" sorusuyla başlar.

3- Zorunlu iletişimsel eylem, "yasa ve yönetmeliklere göre görüşünüz / onayınız gerekmektedir. Hukuki çerçevede kısıtlı kalmak üzere görüş / onay iletir

misiniz?" sorusuyla başlar.

4- Tepkisel iletişimsel eylem, "kararınızı / onayınızı kabul etmiyoruz. Bizi isteğimize göre değiştirir misiniz?" sorusuyla başlar.

Bu eylem türleri Gaventa'nın (2004:35) üçlü katılım mekanları tipolojisi ile eklemlenerek bir mekan – eylem analitiği oluşturulmuş ve her eylemin hangi mekanda gerçekleştiği tespit edilmiştir. Gaventa'nın kategorilerine göre "kapalı mekan, kararların belirli bir aktör grubu tarafından kapalı kapılar ardında alındığı ve başkalarının dahil edilmediği"; "davetli mekan, bir dizi otorite tarafından katılımcı, yurttaş, faydalanıcıların davet edildiği", "talep edilen/yaratılan mekan, daha az güçlü aktörlerin talep ettiği, genellikle popüler mobilizasyonun sonucu olan" mekanlardır.

Tablo. Mekan – eylem tipolojisi

		İletişimsel eylem türleri			
		işbirlikçi	zorba	zorunlu	tepkisel
Eylem mekanı	kapalı				
	davetli				
	talep edilen / yaratılan				

Aktörlerin eylemleri bilinçli olduğundan ve diğer aktörlerin konum ve eylemlerine göre değiştirilebildiğinden bir mekan - eylem kategorisi içinde birden çok strateji veya taktik geliştirilebilmektedir. Bu analitik çerçeve sayesinde aktörel eylemler bağlamına oturtulmuştur. Diğer türlü biçimsel olarak benzer eylemlerin analitik olarak çözümlenmesinin önünde çeşitli güçlükler ortaya çıkabilmektedir. Aynı aktörlerin katıldığı iki toplantıdan birinin kapılarının açık olması ile diğerinin kapılarının kapalı olması; görüşmenin rutin veya istisnai olması arasında gözardı edilmemesi gereken fark bulunmaktadır. Böylelikle her eylemin, biçimsel koşulları, tarihsel ve diğer aktörlerle göreli ilişkisi tanımlanarak ayrı ayrı analiz edilmesi olanaklı kılınmıştır. Bu aşamadan sonra, uzun bir liste oluşturan ve bağlamı belirlenmiş eylemler rutin olanından istisnai olanına dek tanımlanmıştır. Bu tanımlamanın sonucu dörtlü bir strateji – taktik gruplandırmasının varlığına işaret etmektedir: koruyucu stratejiler, koalisyon stratejileri, manipülatif stratejiler ve planlama taktikleri. Her strateji ve taktik eklemlenebilen, birlikte çalıştırılabilen, farklı aktörler tarafından eylenebilen karma bir yapıdadır. Bu bakımdan birbirini dışlayan eylemler değildir. Arsa'nın uzun tarihi bütün stratejilerin derlenmesini olanaksız kıldığından ilerleyen bölümde bulgular özet olarak aktarılmaktadır.

5.2.1. Koruyucu stratejiler

Koruyucu stratejiler aktörlerin risk almak istemedikleri durumda güvenli bir konum sağlamaktadır. Üç tür tür koruyucu strateji gözlenmiştir: sorumluluktan kaçınmak; kritik ortamlardan çekilmek; karşıt argümanları reddetmek/görmezden gelmek.

Sorumluluktan kaçınmak, sorumluluğu başka aktörlere veya sürece yüklemek biçiminde olabilmektedir. İkinci yarışma sırasında bir grup mimar ile Mimarlar Odası İzmir Şubesi arasındaki bir çekişmede, Oda, kendi girişimleri ile alınmış olan Genel Merkez kararını gerekçe göstererek mimarların yarışmaya girmesini engellemek istemiştir. Belediye başkanı, ilk yarışmada birincilik ödülü alan proje üzerinde değişiklik yapmak isteyen yatırımcıyı müelliflere yönlendirmiştir. İkinci yarışmada, protestolar etkili olmadığında açılan dava nedeniyle belediye, yarışmanın

ertelenmesi kararını yarışma jürisinin almasını sağlamıştır. DTM projesi durdurulduğu sırada TBMM dilekçe komisyonuna başvuran bütün dilekçe sahipleri, meclisin her türlü inceleme yetkisi olmasına karşın İMKB ve yargıya yönlendirilmiştir. Arsa'nın geri alınması, planların geri çekilmesi veya protokolün iptal edilmesi tartışmaları gündeme geldiği her sefer belediye idari süreklilik ilkesi adı altında, önceki dönemlerin hatalarının sorgulanmaması gerektiğini, kendi dönemlerinde benzer işlemlerin yapılmayacağını ifade etmektedir. Kendi dönemi içinde 5 emsal yapılaşma koşulu getiren belediye başkanı, bu yoğunluğun önceden beri varolduğunu, askeri dönemden geldiğini söylemektedir. Konak ilçe belediyesi, yetkili olduğu planlama aşamasında, büyükşehir belediyesinin alacağı her kararı onaylayacağını belirterek, siyasi riskten uzak durmaktadır.

Kritik ortamlardan çekilmek, aktörlerin çeşitli motivasyonlarla başvurduğu bir stratejidir. Böylelikle, ilerideki eylemleri için zaman kazanma, strateji geliştirme, riskten uzak durma imkanı sağlandığı düşünülmektedir. Şehir Plancıları Odası, Yüksek Yapılar İnceleme Kurulu toplantılarına girmeyerek, sonraki aşamalarda eleştirel pozisyonunu korumaktadır. Mimarlar Odası şube başkanı ikinci yarışma sırasında belediyenin düzenlediği paneli, terk ederek izleyiciler arasına katılmış, sonrasında kendileri bir karşı-panel düzenlemiştir. DTM projesine karşı olan belediye meclis üyeleri, planların görüşüldüğü meclis toplantılarına katılmayarak siyasi riskten uzak durmakta, aynı zamanda bir dava söz konusu olacağında davacı ehliyeti kazanabilmektedirler. Bu strateji birkaç dava sürecinde meclis üyelerinin meclis toplantısına katılmış olmalarından dolayı reddedilmeleri üzerine edinilmiş deneyimler sayesinde geliştirilmiştir.

Karşı argümanları reddetmek, iktidar ilişkilerindeki dengenin önemli göstergelerinden biridir. Burada denge kavramı, eşit anlamında değil, süren ilişki biçimine işaret etmektedir. Diğer deyişle, iktidar ilişkilerinde terazinin bir kefesi yukarıda diğeri aşağıda olduğu biçimiyle denge kurulabilmektedir. Argümanları reddetmek iki biçimde gözlenmiştir: talep edilen bir incelemeyi yapmamak veya belgelenmemiş açıklamalar yapmak. Bir belediye meclis üyesinin ikinci yarışmadaki projenin incelenmesi talebi belediye başkanı tarafından basitçe göz ardı edilmiştir. TBMM'de iki defa inceleme komisyonu kurulması önerilmiş olmasına karşın, iktidar partisinin basitçe sözlü yanıtı ve önergeyi yanıtsız bırakması ile argümanlar incelenmemiştir. Yıllar süren tartışmaların önemli bir boyutu olan kat karşılığı inşaat sözleşmesi iptal edilerek Arsa'nın belediye tarafından geri alınması talebine karşılık, belediye kamuoyuna herhangi bir maliyet hesabı çıkarmamış, sadece hesaplar yapıldığı ifade edilmiştir. Öte yandan, yatırımcı şirket sürekli, ne tür bir hesaba dayalı olduğu belirtilmeyen yüksek rakamlar ortaya koymaktadır.

5.2.2. Koalisyon stratejileri

Koalisyon stratejileri aktörlerin destek ve müttefik bulmak veya oluşturmak için yaptığı girişimlerdir. Arsa tarihinde üç tip koalisyon stratejisi olduğu gözlenmiştir: mevcut müttefikleri mobilize etmek; koalisyon – müttefik oluşturmak; karşı-koalisyonları eritmek.

İkinci yarışmayı en fazla eleştiren kurum olan Mimarlar Odası, bir çok farklı oluşumu harekete geçirerek bir dizi protesto, insan zinciri, dilekçe, basın açıklaması yapmış ve eylemi kitleselleştirmiştir. DTM projesi esnasında yatırımcı şirket birçok

defa kentteki ekonomi çevrelerini harekete geçirerek belediye başkanı, vali, bakanlar gibi siyasi kurumlara baskı kurmalarını sağlamıştır. Tabipler Odası, Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, Eczacılar Odası ve sürecin önemli aktörlerinden Yüksel Çakmur'un dava metinleri birbirine katkı sağlar biçimde hazırlanmıştır. MİA-BHA amaçlı nazım imar planına karşı açılan davada enformel iletişim yöntemleri ile benzer dava metinleri oluşturulmuştur. Mevcut müttefiklerle ilişkilerde gözlenen bir diğer strateji, müttefikler arasında bir gerilim ortaya çıktığında bunun en kısa zamanda sönümlenmesidir. Yatırımcı şirket ile TMSF tarafından atanan temsilci arasında yaşanan tartışma bir gün içinde yalanlanmıştır.

Koalisyon oluşturma stratejisi dışsal aktörlerin sürece çekilmesi girişimi olarak tanımlanabilir. İlgi çekici girişimlerden biri "fırsatçı müttefik arayışı" olarak adlandırdığımız, yeni bir oluşum ortaya çıktığında hemen başvurulmasıdır. Yatırımcı şirket, Kalkınma Ajanslarının ilk pilot projesi olan İZKA kurulduğu anda ajanstan DTM projesini gündemine almasını talep etmiş, ajansın ilk toplantısında gündeme alınmış, finansal destek verilemeyeceği ancak konunun takip edileceği kararı alınmıştır. Ajansın kurumsallaşmasını tamamlamadığı bu dönemde toplantılarını İzmir Ticaret Odası'nda yaptığı göz önüne alındığında iş çevrelerinin ilişkilerinin bu mevcut ilişkide ek kolaylık sağladığı söylenebilir. Benzer biçimde İzmir iş çevrelerinin bir araya geldiği Ekonomik Kalkınma ve Koordinasyon Kurulu oluşturulduğunda, DTM projesinin çözümü için çalışması gerektiği ifadeleri basında yer almış ve yatırımcı şirket tarafından bu konu kurulun gündeminde tutulmuştur. Her aktör daha güçlü aktörleri kendi saflarına çekmek için çağrı ve girişimlerde bulunmaktadır. Vali, belediye başkanı, bakanlar, AİHM, TBMM ve benzer kuruluşlara sürekli çağrılar yaparak sorunun çözümünde sorumluluk üstlenmeleri talep edilmektedir. Diğer aktörlere sırt dayamak da bir başka stratejik eylemdir. TMSF tarafından en konulan bankanın borsadaki yaklaşık 90.000 küçük hisse sahibi iki etkisiz eylem yaptıktan sonra, yatırımcı şirket tarafından hakları savunulan vatandaşlar retoriği altında araçsallaştırılmaktadır. Karşı koalisyonları eritme stratejisi tehditler, kişiselleştirilmiş saldırılar, konunun politikleştirilmesi, karşılıklı kişisel davalar açmak gibi geniş bir yelpazedir. İkinci yarışma sırasında mimarlar odası, oda kararına karşı çıkan bir grup mimarı kendi yayın organı ve diğer yazılı basın aracılığı ile deşifre etmekte ve onur kuruluna vermekle tehdit etmektedir. Karşı tarafın argümanlarını önemsizleştirmek, kendi amacının üstünlüğünü vurgulamak da bu tür stratejiler arasında sayılabilir. Örneğin, DTM projesinin WTCA üyesi ve Türkiye'nin en büyük gayrımenkul geliştirme projesi olduğu görüşüne yanıt olarak sıradan bir İşhanı yapıldığı eleştirisi sürmektedir.

5.2.3. Manipülatif stratejiler

Olguların tahrip edilmesi, hakikatin gizlenmesi, tartışmaları farklı zeminlere çekmek, kamusal alanı domine etmek, yorumları domine etmek bu tür stratejiler arasındadır.

Kamusal alanı domine etmek, medyada alan oluşturarak görüşünü sıklıkla ifade etme olanağı yaratmak veya mevcut alanları domine etmek biçimindedir. Medyada alan yaratmak için çeşitli kaynaklar kullanılarak kamuoyu desteği sağlanmak istenmektedir. Şirketin ortağı olan bir işadamının her fırsatta yöneticisi olduğu iş örgütünün sıfatını kullanarak DTM projesini savunması; siyasi ve ekonomik sıfatlarını kullanarak medyada başka konularda görüşü istenen kişilerin DTM

projesini gündeme taşıması; basın açıklaması yapabilmek; kendi yayın organı olmak; görüşlerini protesto ve eylemlerle ifade ederek kamuoyu yaratmak bu tür alan oluşturma stratejileri ve kaynakları arasında sayılabilir. Basın organlarında kilit isimlerle iletişim halinde olmak, özellikle kişisel ilişkilere dayalı kaynaklar kullanılarak gerçekleştirilmektedir. DTM projesi hakkında yirminin üzerine köşe yazısı yazarak konuyu sürekli gündemde tutan ve sonuna kadar yatırımcının yanında olduğunu açıkça ifade eden bir köşe yazarını kim istemez?

Mevcut alanları domine etme girişimleri arasında katılım ortamlarının hakim görüşü yansıtacak biçimde tasarlandığı grup zorbalığı gelmektedir. Belirli görüşlerin yansıtılması, basın tarafından eleştirilere yapılan sansür güç ilişkilerindeki eşitsizliğin önemli göstergelerindendir. Katılım ortamlarına kimin gireceğine karar veren ve bunu "herkes" olarak ifade eden retorik planlama alanında üzerinde durulması gereken bir sorunsal oluşturmaktadır.

Yorumu manipüle etmek ise seçici promosyon, örnekleme stratejisi, argümanları kişiselleştirme ve olguları tahrip etme biçiminde listelenebilir. Seçici promosyon ile bir proje veya fikrin kamusal yararları ön plana çıkarılmaktadır. Gündeme getirilen her projede Şirket, Holding ve Belediye tarafından kamusal içeriği detaylı biçimde vurgulanmaktadır. Opera Planı onandığında şirket yöneticisi önce Opera Binasını inşa edeceklerini, ticari kullanımları sonra yapacaklarını ifade etmiştir. MİA-BHA planı onadığında, mevcut belediye binasının sorunları uzun süre basına taşınmış, yeni belediye binasının Arsa üzerine taşınmasının faydaları sıralanmıştır. İkinci protokolde belediye payının %11'den %30'a çıkarılmasıyla kamu yararının arttığı ve şirketin fedakarlık yaptığı öne çıkarılmıştır. TMSF'nin de kamu kurumu olarak projede ortak haline geldiğinden kamu yararının korunduğu söylemleri üretilmiştir.

Örnekleme stratejisi, bir uyuşmazlığın muhatabı tarafından amacına uygun bir başka örnek ile savuşturulmasıdır. Bu stratejinin çarpıcı olan yanı aynı örneğin zıt aktörler tarafından kullanılabiliyor olmasıdır. Örneğin bir aktör iyi örnek olarak bir projeyi gösterirken, karşıt aktör bunu kötü örnek olarak değerlendirebilmektedir. Yine çarpıcı bir boyut, araştırma esnasında yapılan görüşmelerde biri hariç tüm temsilcilerin Hilton Oteli'ni örnek göstermesidir. Arsa konusunda soru sorulmasına karşın, Hilton Örneği'ni kendi dönemi içinde gerçekleşmişse başarılı, kendi dönemi dışında gerçekleşmişse başarısız görmektedirler. Hilton Oteli'nin yanı sıra, Ege Palas Oteli, Kordon Otoyolu, Galeria Alışveriş Merkezi, Karşıyaka katlı otoparkı, Aşık Veysel Rekreasyon Alanı, Hyde Park, Central Park, Özdilek Otel hem görüşmecilerin hem de süreçte yer alan bir çok aktörün Arsa hakkındaki soruya yanıt vermeyip, konuyu başka alana çektiği örneklemedir.

Bir diğer manipülatif strateji, sıklıkla kullanılan batık – ekonomi, yatırımdan boykotu gibi blöf mekanizmalarıdır. Tarihi boyunca Arsa, proje girişimcileri tarafından şehrin ekonomik çöküşünün sembolü olarak gösterilmiş ve Çukur, Utanç Çukuru, Kanayan Yara, Çukurhattan, Gölet, kentsel trajedi, çözümsüzlüğün sembolü, kentin en acil konusu gibi nitelendirmeler yapılmıştır. Nesnel durumların tartışma konusu olduğu durumlarda ise tartışmalar kişiselleştirilmekte, ihanetçi, istemezukçu, terörist, gizli gündemi olan örgütler, kurbanlar gibi suçlamalar üretilmektedir. Bu ithamların yaşandığı ortamlar ister kamuoyu önünde ister basında olsun, tartışmanın nesnel içeriğine baskın gelerek amacını sağlayabilmektedir.

5.2.4. Planlama taktikleri

Planlama taktikleri, planlama meslek alanında çoklukla bilinen birçok eylemi içermektedir. Arsa olayında çarpıcı bir boyut teknik içerikli plan raporu hazırlanmamış olmasıdır. 2009 yılında onanan planın teknik içeriği olmayan fakat hukuki süreci anlatmaktan ibaret bir plan açıklama raporu bulunmaktadır. İkinci rapor 2013 yılında TMSF'nin arsayı satışa çıkardığı dönemde bir acil durum politikası olarak hazırlanmış olan planın raporudur. Yine Arsa'nın geçmişi ve hukuki süreçleri aktarılmakta, teknik analiz yer almamakta, birkaç harita ile mevcut arazi kullanım durumu gösterilmektedir. Planlamanın teknik içeriğinden uzak bu raporlarda genel geçer ifadeler yer almakta ve hukuki süreçler aktarılmaktadır. Arsa vakası planlama sürecini bilimsel ve teknik içeriğin değil, mahkeme kararlarının yönlendirdiği bir hikaye olarak okunabilir. Planlama taktikleri arasında her dönem yaygın olarak kullanılan zaman baskısı retoriği Arsa örneğinde de geçerlidir. Pek çok defa kullanılan bu söylemsel taktik, son olarak 2013'te TMSF'nin ikinci defa Arsa'yı satışa çıkarmaya giriştiği dönemde projenin bir an önce onanması için rasyonelleştirme aracı olarak kullanılmıştır.

Kritik Zamanlama Eylemi veya son dakika golü olarak adlandırdığımız bir olgu ortaya çıkmıştır. Normal koşullarda rutin bir eylem, zamanlaması itibarı ile kritik bir eyleme dönüşmektedir. Sadece Arsa örneği üzerinden beş kritik zamanlama eylemi tespit edilmiştir. Kritik zaman olarak yerel seçimler belirlenmiş ve yerel seçimlerden çok kısa süre önce Arsa'ya ilişkin geri dönüşü zor kararlar alındığı tespit edilmiştir. 1989 yerel seçimlerinden 3 gün önce 1973 tarihli plan revize edilerek Çiğli'deki fuar alanı kaldırılmış ve Kültürpark içindeki fuar işlevinin taşınacağı başka alan kalmamıştır. 1999 yerel seçimlerinden 37 gün önce belediye başkanı tarafından belediye mülkiyetindeki Arsa'nın tapusu Şirkete devredilmiştir. 2004 yerel seçimlerinden 4 gün önce belediye tarafından E=4,5 planı onanmıştır. 2009 seçimlerinden 20 gün önce belediye ile Şirket ve Holding arasında ikinci protokol hazırlanmış, 15 gün önce belediye tarafından MİA – BHA planı onanmıştır.

Bilgi üretmemek, içi boş temrinler yapmak, karar alıcıları etkilemek için hediyeler vermek (2009 yılında hazırlanan planda belediyenin kullanımına tahsis edilmek üzere 2000m^2 belediye sarayı ve Konak Belediye Meclis üyelerine tahsis edilecek ücretsiz otopark) sıklıkla başvurulan planlama taktikleri arasında yer almaktadır.

6. Sonuç

Arsa vakası, büyük ölçekli bir kentsel projenin halen devam eden ömrü boyunca, planlama kuramlarında istisnai görülen, gözardı edilen, var olduğu bilinen ama olağandışı kabul edilen eylemlerin yaygınlığını göstermektedir. Her ne hikmetse Arsa örneğinde planlama kuramlarının tarif ettiği biçimiyle katılımcı planlama pratikleri yer almamaktadır. Bu türden bir beklenti içine girmek gerekir mi? Kuramın tarif ettiği türde "herkesin katılımı" olanağı gerçekleşmemiş ancak aktörler bir çok farklı mekanizma ile iletişime geçmişlerdir. Bu mekanizmaların her biri gücün pratik işleyişinin göstergeleri olarak okunduğunda, planlama kuramının gerçek yaşam pratiklerini araştırmaya daha fazla ağırlık vermesi gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bent Flyvbjerg'in tanımladığı phronetik planlama araştırması bu tür araştırmalar için henüz çok genç bir yöntemsel çerçeve sunmakta ve yeni phronetik araştırmacılara ihtiyaç duymaktadır.

Notlar:

Bu bildiri İYTE, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Planlama Doktora programı kapsamında Doç.Dr. Adile ARSLAN AVAR'ın danışmanlığında yazarı tarafından hazırlanan "Kamusal Kent, Özel Çıkar: İzmir'in Planlama Pratiklerinde Güç ve Mülkiyet İlişkisi" başlıklı tamamlanmış doktora tezine dayanmaktadır.

Referanslar:

Albrechts,L.(2003)"Planning and power: towards an emancipatory planning approach", *Environment and Planning C:Government and Policy*,21,905-924

Assche, V. K. (2007) "Planning as/and/in Context: Towards a New Analysis of Context in Interactive Planning". *METU JFA*. 2007/2, 24:2, 105-117

Cooke, B. ve Kothari, U.(2001) "The Case for Participation as Tyranny", "*Participation: the new tyranny?"* içinde (der. Cooke ve Kothari) Zed Books, 1-15

Elster, J. (1983) *Explaining Technical Change (studies in rationality and social change)*, Cambridge University Press.

Few, R. (2002) "Researching actor power: analyzing mechanisms of interaction in negotiations over space". *Area*, 34.1, 2002, 29-38.

Flyvbjerg, B. (1996) "The dark side of planning: rationality and realrationalitat", *Explorations in Planning Theory*, içinde (der. Mandelbaum,S., Mazza, L. ve Burchell,R.) New Brunswick, NJ: Center for Urban Policy Research Press, 383–394.

Flyvbjerg, B. (1998) *Rationality and power: Democracy in practice*, (Çev. Steven Sampson), Chicago: University of Chicago Press.

Flyvbjerg, B. (2001) *Making Social Science Matter. Why social inquiry fails and how it can succeed again,* (Çev. Steven Sampson), Cambridge University Press.

Flyvbjerg, B. (2002a) "Bringing Power to Planning Research: One Researcher's Praxis Story", *Journal of Planning Education and Research*, vol. 21, no. 4, Summer 353-366

Flyvbjerg, B. (2002b) "Planning and Foucault. In Search of the Dark Side of Planning Theory", *Planning Futures: New Directions for Planning Theory* içinde (der. Allmendinger,P. ve Tewdwr-Jones,M.), London and New York: Routledge, 44-62.

Flyvbjerg, B. (2004a) "Five Misunderstandings About Case Study Research", *Qualitative Research Practice* içinde, (der. Seale, C., Gobo, G., Gudrium, F., Silverman D.,) London and Thousand Oaks. SAGE. 420-434

Flyvbjerg, B. (2004b) "Phronetic Planning Research: Theoretical and Methodological Reflections", *Planning Theory & Practice*, Vol. 5, No. 3, 283–306, September 2004. Routledge.

Flyvbjerg, B. (2006) "Social Science That Matters", *Foresight Europe*. October 2005–March 2006. 38-42

Flyvbjerg, B. (2012) "Why mass media matter and how to work with them: phronesis and megaprojects", *Real Social Science: Applied Phronesis* içinde (der. Flyvbjerg, B., Landman, T. ve Schram, S.), Cambridge, UK: Cambridge University Press, 95-121

Frank, A. (2012) "The feel for power games: everyday phronesis and social theory", *Real Social Science: Applied Phronesis* içinde (der. Flyvbjerg, B. Landman, T. ve Schram, S.), Cambridge, UK: Cambridge University Press 48-65

Gaventa, J. (2004) "Towards participatory governance: assessing the transformative possibilities", *Participation from Tyranny to Transformation* içinde (der. Hickey, S. ve Mohan, G.) Zed Books, 25-41.

Gerring, J. (2006) *Case Study Research. Principles and Practices*. Cambridge University Press

Harris, N. (2002) "Collaborative Planning: From theoretical foundations to practice forms", *Planning Futures: New Directions for Planning Theory* içinde (der. Allmendinger, P. ve Tewdwr-Jones, M.), Routledge. 21-43

Healey, P. (2004) "Editorial", *Planning Theory and Practice,* Vol 5, No 1, 5-8

Hermans, L. M. ve Thissen, Wil. A.H. (2009) "Actor Analysis Methods and Their Use for Public Policy Analysis". *European Journal of Operational Research,* 196, 808-818

Hermans, L. (2005). *Actor analysis for water resources management. Putting the promise into practice*. Eburon Publishers. Delft. The Netherlands.

Hillier, J. (2002) "Direct Action and Agonism in Democratic Planning Practice" *Planning Futures: New Directions for Planning Theory* içinde (der. Allmendinger, P. and Tewdwr-Jones, M.), Routledge. 110-135

Jacobs, K. (2006) "Discourse Analysis and its Utility for Urban Policy Research", *Urban Policy and Research*, Vol 24, No 1, 39-52. March

Landman, T. (2012) "Phronesis and narrative analysis", *Real Social Science: Applied Phronesis. 1st ed.* İçinde (der. Flyvbjerg, B., Landman, T., Schram, S.), Cambridge University Press. 27-47

Sayer, A. (2003) *Method in Social Science. A realist approach*, 2nd Edition, Routledge. Taylor and Francis e-library edition.

Schram, S. (2004) "Beyond Paradigm: Resisting The Assimilation of Phronetic Social Science", *POLITICS & SOCIETY*, Vol. 32, No.3, September, 417-433

Shdaimah, C. and Stahl, R. (2012) "Power and conflict in collaborative research", *Real Social Science: Applied Phronesis* içinde (der. Flyvbjerg, B. Landman, T. ve Schram, S.) Cambridge, UK: Cambridge University Press, 122-136

Şengül, H.T. (2012) "İktidar", *Siyaset Bilimi* içinde (der. Atılgan, G. ve Aytekin, E.A.) Yordam Kitap. Ağustos, İstanbul, 41-53.

Voogd ve Woltjer. (1999) "The communicative ideology in spatial planning: some critical reflections based on the Dutch experience", *Environment and Planning B. Planning and Design*, 1999, Volume 26, 835-854

Yiftachel, O. (2001b) "Introduction". *International Planning Studies*, Planning Theory Symposium,.Vol 6., No.3, 249.

Yin, R.K. (2003) *Case Study Research. Design and Methods*. 3rd ed. Applied Social Research Series; v. 5. SAGE Publications.